

כמו זה מצוי הרבה בתלמוד, נכדים שנקראו בשם זקנם [כמנהג כמה קהילות כיום] – ע' דוגמאות נוספות במובא בשבת קיה.

'אמר אביי: אבין תכלא לימא כי הא מילתא...' המהרש"ל תמה, כיצד יכנה אביי לרבין [קיצור של 'רבי אבין'] שקדם לו בכמה דורות, בכינוי כזה, ולא קראו 'רבי'.

וכתב לפרש שבימי אביי היה אדם אחד ששמו 'אבין' והיה קובר את בניו. ואמר אביי, אותו אבין שקובר בניו יאמר כאלו דברים שאינם מתקבלים, לא רבי אבין.

עוד על 'אבין תכלא' – ע' תשובות הגאונים (כת"י קמברידג', ירושלם תש"ב), עמ' 162; מקור חסד על ספר חסידים שסו – מובא בברכת שמעון כאן.

על סברת רבין שהקשה – ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סו,ו.

דף עא

'שלמים ששחטן מערב יום טוב אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה... משום חגיגה – הוי דבר שבחובה וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. המפרשים הקשו מה צריך לטעם זה, הלא סברה היא שאם לא שחטה בזמנה לא יצא ידי חובתו והרי זמן החגיגה הוא ברגל דוקא ולא קודם לכן (כמו שאמרו במגילה ה.)? –

ופירש ר"י בתוס' שאכן הוא הטעם שאמרו בגמרא שהואיל ודבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין הרי שצריך להקדישו לשם כך, ואם כן סברא היא שאינו נשחט אלא בשעה הראויה לו. ומדובר אפילו הקדיש מתחילה לשם חגיגה.

ויש מפרשים שעיקר הטעם שבגמרא נצרך כאשר שחט ביום טוב, שאם הבהמה מוקדשת לשם שלמים לא יצא ידי חובת חגיגה כי כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין (תוס' רשב"א ותורי"ד. וכן מפרש בחזון איש (קכט לדף ז סק"י) שרצה לומר: ואם בא לשחטן בט"ו לצאת בהם ידי חגיגה, גם כן אי אפשר משום דבר שבחובה וכו').

והנצי"ב פירש ששלמים ששחטם מערב יום טוב היינו חגיגת י"ד, שהיה מקום לומר שעולה לו לחובת חגיגת ט"ו מאחר ושתיהן שם אחד להן, 'קרבת חגיגה' – קמשמע לן שלא יצא משום שחגיגת ט"ו דבר שבחובה היא ואינה באה אלא מן החולין [וזה אמור רק לדעת הסוברים חגיגת י"ד דאוריתא כנראה מדברי הרמב"ם, אבל התוס' שלא פירשו כן – מפני שהם סוברים חגיגת י"ד דרבנן (לתנא דמתניתין)], ולפי זה מדאוריתא אין שם 'חגיגה' על שלמים אלו אלא הנם שלמים דעלמא, ופשיטא שאינו יוצא בהם ידי חובת חגיגת ט"ו].

הסבר נוסף בדברי הגמרא, ע' בשו"ת אבני נזר או"ח תכב. וע"ע: טורי אבן מגילה ה. אור שמח חגיגה ב; חזון איש קכט לדף ז סק"י; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; חדושי ר' אריה ליב ח"א כא.

'מרבח אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו. פירושו: מפני שהוא מחויב בשמחה ביום שלפניו, מתוך שהוא מחויב לזבוח לצורך אותו יום היא מחויב לזבוח לצורך הלילה, אבל בליל יום טוב ראשון שאינו זובח מבעוד יום, לא הוצרך לזבוח במיוחד לצורך הלילה (עפ"י תוס' רשב"א).

מדקדוק לשון רש"י 'יש שמחה לפניו' – כל ימות ולילות החג' משמע שהבין טעם אחר; יותר מסתבר לחייב להמשיך שמחה

מלהתחיל [וכדוגמת מה שאמרו (ביומא ב): שיום שמיני עצרת הואיל ויש קדושה לפניו חמור יותר מיום שאין בו קדושה לפניו]. ולדברי התוס' שמחכתוב הוזה נתרבה גם יום שמיני עצרת לשמחה, וזה שנקטו 'ליל שמיני עצרת' – לרבותא, שאעפ"י שלא נזכר ענין שמחה בלילות וגם לא בשמיני עצרת, נתרבה הכל. והרי מסתבר יותר לרבות שמחה ליום שמיני עצרת מלילה ראשון שהרי נזכרת שמחה בימים ולא נזכרת בלילות. ולפי זה יש לפרש כוונת הגמרא שליל שמיני עצרת יש ימי שמחה לפניו וגם לאחריו ולא מסתבר להפסיק בשמחה באמצע, לכן נראה יותר לרבות ליל שמיני עצרת מאשר לילה ראשון (כן משמע מדברי החזו"א ככד).

ויש מי שפירש כוונת הגמרא על פי דברי הגר"א (מובא ב'דבר אליהו') שביאר כיצד למדו מ'זהיית אך שמח' לרבות ליל יו"ט האחרון, והלא בכל מקום 'אך' ממעט – אלא שבשאר ימות החג ישנן כמה מצוות שיש לשרוש עליהן מצד עצמן, לעומת היום השמיני שלא נשאר לאדם אלא שמחת החג לבדו, והוזה כוונת מיעוט 'אך' – שמחת החג לבדו ולא יותר, וממילא שמענו שהכתוב הוזה מדבר בשמיני עצרת. אשר לפי זה אפשר לפרש 'מרבא אני ליל יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו' – לכן ממעטים מ'אך' שתישאר רק מצוה זו של שמחה, לעומת הימים הקודמים שהיו בו כמה מיני שמחה, 'ומוציא אני ליל יו"ט ראשון שאין שמחה לפניו' והיאך נוכל לרבות מ'אך' לשמחה, הלא 'אך' מיעוט הוא. (עפ"י תורה תמימה ראה).

אך אין במשמע כן מהגמרא, שהרי מיעוט ליל יו"ט ראשון מ'אך' – חלק, ולפי דבריו אין צורך במיעוט מיוחד. והפשט הפשוט בגמרא שכל המקרא 'זהיית אך שמח' מיותר ובא לרבות, והמלה 'אך' באה למעט ליל ראשון. וכן כתב בשו"ת מהרי"ל (החדשות, סו). אלא ששם כתב ש'אך' בא למעט את היום האחרון שאין מביא בו שלמי שמחה. וזה שלא כדברי רש"י ותוס'. וצ"ע. וכיוצא בזה יש לתמוה על מה שכתב הגר"ש בעל התניא (במאמר בהגש"פ שלו), שאין מצות שלמי שמחה בשביעי של פסח. ע' במובא ביוסף דעת חולין פג.

דנו האחרונים האם לילי יום טוב ראשון נתמעטו מחיוב שמחה לגמרי, או שמא רק מחיוב אכילת בשר שלמים נתמעטו, אבל שאר מיני שמחה נוהגים אף בליל ראשון (וכן נקט האבני-נור או"ח תכג – זוה ברור כשמשי); החזו"א איש קכד. וכן מובא בשם הגר"ח. וע' בשו"ת ושב הכהן סי' צה.

[ולכאורה יש לשמוע כן מדברי התוס' קח: ד"ה ידי יין. אך יש לדחות הראיה עפ"י מש"כ החזו"א (קכט לרף ז) שבלייל פסח שאני וי"ל.

ובמג"א (תקמו סק"ד) כתב לאסור לעשות נישואין ערב הרגל משום שעיקר השמחה בנישואין היא ביום הראשון עם הלילה שלאחריו, נמצא בליל יו"ט מערב שמחה בשמחה. ומשמע מתוך דבריו שיש מצות שמחה בלילי יו"ט ראשון מדאורייתא (וכ"כ בדעתו בשע"ת תקכט סק"ד).

ולכאורה יש לומר לדברי התוס' במג"ק (יד רע"ב) שבזמן הזה אין מצות שמחה דאורייתא בחג מפני שאין שלמי שמחה [ודלא כהרמב"ם], א"כ אפשר שמצות שמחה מדרבנן אינה תלויה כלל בשלמים ונוהגת אף בלילה ראשון. וגם לפי זה יש להחמיר שלא לעשות נישואין בערב הרגל משום מצות שמחה דרבנן בלילה. ואף להרמב"ם י"ל שגם הלילה נחשב זמן שמחה משום היום שלמחרת הגם שאין בו עצמו חובת שמחה בפועל, הלכך אין לערב בו שמחה מדאורייתא. וא"כ אין ראייה מהמג"א שיש מצות שמחה דאורייתא בלילה].

ע"ע: שאגת אריה סה-סח; עמודי אור לג; חדושי הנצי"ב ומשאת המלך כאן; ברכת אברהם להלן קח: עמק ברכה; פרקי מועדות ח"א עמ' 159.

'מתיב רבא, ההלל והשמחה שמנה. ואי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה, הא זמנין סגיאי דלא משכחת לה אלא שבעה, כגון שחל יום טוב הראשון להיות בשבת'. הקשה מהרש"א, מדוע אין מתרצים כדלעיל, ששמונה יש ברוב שנים. ויש לתרץ בפשיטות שהרי שנינו באותה משנה 'לולב וערבה ששה ושבעה... החליל חמשה וששה. יום טוב של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה, ושאר כל הימים

ששה... – הרי שהתנא נחית לחילוקי השנים, ואילו בהלל ושמחה לא נקט 'שבעה ושמונה' – הרי מבואר שמצות שמחה מתקיימת כל שמונה בכל השנים. [לזה רמז רבנו חננאל במלה אחת: 'ואנן תנן לעולם שמונה'].

– משמע לכאורה בגמרא שלדברי רבין שלא בעינן זביחה בשעת שמחה, יום טוב ראשון שחל להיות בשבת חייב לשחוט שלמים מערב יום טוב כדי לקיים מצות שמחה. אך יש מקום להסתפק שזה רק לפי הנחת המקשה, אבל לאחר שתירץ שאפשר לקיים מצות שמחה בכסות וביין, אפשר שגם רבין מודה שכל שאינו יכול לקיים זביחה בשעת שמחה, לא נאמר בו חיוב שמחה בבשר אלא בשאר דברים, ואינו חייב לשחוט מאתמול [ואפשר שגם רבין מודה להקטן זביחה לשמחה, אלא שאינו מצריך שיהא בפועל בשעת שמחה, אבל ראוי לזביחה בשעת שמחה בעינן. ועכ"פ יתכן שאין חיוב לזבוח שלא בשעת שמחה כדי לשמוח בהג אם אפשר לקיים שמחה בשאר דברים].

ומכל מקום נראה שלדעת רבין מתקיימת מצות שמחה כשנשחט מאתמול, גם אם נאמר שאינו חייב לעשות כן. ולדברי עולא לכאורה משמע מפשטות דברי הגמרא שלא מתקיימת מצות שמחה בשלמים ששחט מאתמול, שהרי הקשו כיצד מתקיימת שמחה ביו"ט ראשון שחל בשבת, ולא מצאו אלא או בשעירי הרגלים לחד מאן דאמר, או ביין וכסות נקיה. ומשמע שבשלמים ששחט מאתמול לא.

אך קשה הלא לפי דברי כמה פוסקים (ערמב"ם פ"ו מהלכות יום טוב; ר"ן וריטב"א רפ"ד דסוכה) גם בזמן הזה שאין שלמים, מצוה בבשר חולין (וע"ע שו"ת רשב"ש קעו; או"ח תקכ"א; שאגת אריה סה; שבת הלוי ח"ג יח,ב; 'מוריה' שנה יז גליון יא-יב – מהגר"מ הברשטס שליט"א), ומסברה נראה שודאי לא גרעו שלמים ששחטם אתמול מבשר חולין, ומתקיימת בהם מצות שמחה. וא"כ קשה מרהיטת הגמרא כאן. אלא צריך לומר שבתירוח הגמרא שמשמחו בשאר דברים נכלל ממילא גם שלמים ששחט מאתמול, שלא גרע מבשר חולין ושאר מיני שמחות. וצריך בירור בכל זה. וע"ע בשפ"א יומא ג:

'חדא דשעירי הרגלים חי נאכלין צלי אין נאכלין'. יש שהביאו הוכחה מכאן שבאכילת בשר חי מתקיימת מצות אכילת קדשים, שלכך הכהנים אוכלים בשר שעירי הרגלים בשבת כשהוא חי [אלא ש'שמחה' אין בזה אבל 'אכילה' מיהא איכא]. ובטעם הדבר יתכן שנחשבת זו אכילה כדרכה למי שרגיל בכך, בפרט בבשר רך. או יתכן שנחשבת אכילה שלא כדרך ואעפ"כ מצות אכילת קדשים מתקיימת אף שלא כדרך אכילה, כי עיקר המצוה היא על הקדשים שייאכלו. (ע' בענין זה במובא במנחות צט ולעיל מא).

ויש להעיר מדברי רבנו חננאל כאן שפירש 'חי' – נא [וע' מכילתא בא (ו), 'אין נא אלא חי']. ואין נראה לחדש שמבשלים אותו מעט עד כדי שיהא ראוי לאכילה אך לא בישול גמור, והותר לבשלו מעט בשבת כשם שהותרה הקטרת האימורים, כי על ידי אכילת הכהנים נעשית הכפרה – שמפשט המשנה במנחות צט: 'הבבליים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה' משמע שלא הותר הבישול כלל.

שו"ר בקרן אורה מנחות סג: שבישול בשר החטאת מותר בשבת משום מצוה חביבה בשעתה. אך טעם זה צ"ע, שאף אם נקוט ש'חביבה מצוה בשעתה' דוחה שבת הגם שעדיין לא נדחתה שבת אצלה, דלא כהסוגיא במנחות עב (ע' בית הלוי ח"א לה בדעת הרמב"ם), לא מצינו שהכשר מצוה גם כן דוחה. וצ"ע.

'אמר רב כהנא: מניין לאימורי הגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה, שנאמר ולא ילין חלב חגי עד בקר וסמיך ליה ראשית, למימרא דהאי בקר בקר ראשון'. אין הכוונה לדרוש 'בקר ראשית', שזו אינה דרשה שהרי 'ראשית' הוא נסמך ואינו תואר. אלא כוונת הדרש היא משינוי לשון הכתוב, שהיה לו לומר 'ולא ילין עד בקר חלב חגי' [כדוגמת 'לא תזבח על חמץ דם זבחי'], והיפך הכתוב וכתב 'עד בקר' לבסוף, לרמז שזהו הבוקר של יום ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה'..., היינו יום הבאת העומר

שכתוב בו ואם תקריב מנחת בכורים לה, והוא יום ששה עשר בניסן – מכאן שאימורי חגיגת ט"ו נפסלים בלינה (משך חכמה משפטים כג, יח).

'מי איכא מידי דבשר איפסיל ליה מאורתא ואמורין עד צפרא?! אמר ליה אביי: אלמה לא, והרי פסח לרבי אלעזר בן עזריה דבשר איפסיל ליה מחצות ואמורין עד צפרא'. משמע שהפסח לאחר חצות, משנסתיים זמן אכילתו [לראב"ע], נעשה כנותר ונפסל עוד קודם עמוד השחר. ומכאן הקשה האור-שמה (חמץ ו) על מה שחידש שגם לאחר חצות יש בו מצות אכילת קדשים עד הבוקר, הגם שאין בו מצות אכילת פסח. [וכעיקר הדבר מובא גם בשם הגר"ה מבריסק, אלא שלדעתו אין לאכול אחר חצות, כי אין לפסח להאכל בתורת 'אכילת פסח' וכמצוותו. ואולם גם לשיטתו קשה מדוע נפסל הבשר בחצות. מהגר"ש כץ שליט"א].

ותירץ שאביי כאן הולך לשיטתו (להלן צו) שפסח מצרים לא הוקטרו אימוריו על המזבח אלא נאכלו, ולטעמו אכן אין לקרבן פסח תורת שאר הקדשים שהרי שונה הוא בעיקר דינו, ואף פסח דורות שנקטר על המזבח, שזה הוא לפסח מצרים ביסודו. אבל אנו נוקטים להלכה שהפסח הריהו כשאר קרבנות הלכך נאכל אף אחר חצות בתורת שאר קדשים. [ובתוס' ברכות ט מבואר שלראב"ע נעשה הפסח 'נותר' כבר בחצות, וזה דלא כהגר"ס והא"ש. ולפי הג"ל צריך לומר שתלוי הדבר במחלוקת האמוראים ודברי התוס' אמורים רק לאביי (שמעתי מהגר"ש כץ, אלול תשס"ה. וע"ע להלן קב שצדדנו לפרש התוס' בברכות באופן אחר).

עוד יש להעיר שלפי סברת האחרונים ז"ל כמעט ואין בנמצא 'נותר' בקרבן פסח לראב"ע, שהרי משעה שעבר חצות אדם מסיח דעתו ממנו שכבר אינו נאכל, והרי נפסל בהסת הדעת ושוב לא חל דין 'נותר' על הפסול. ואף לדעת הצ"ח (לעיל כח.) שיש לאו דלא תותירו' על הפסול, אין חיוב כרת באכילתו. וע"ע להלן פג].
מבואר לעיל ע ולהלן קב.

(ע"ב) 'שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור' – משום שהוא אנוס, הא לאו הכי היה חייב. ומכאן שהשוחט טריפה בשבת חייב משום נטילת נשמה [וכבר כתב כן התור"ד (בשבת קלו) מסברה, ודחה הדעה החולקת. ובמנחת חינוך (מוסף השבת כט) כתב שההורג טריפה בשבת פטור. וזהו תימה] (עפ"י אחיעזר ח"ג לג, שו"ת אבני נזר או"ח קצז; דובב מישרים ח"ב כה ועוד).

פרפראות ורמזים

'והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה' –
ברמז: 'לילי יום טוב האחרון' – הימים הטובים שבאחרית הימים, בגלות הדומה ללילה, גם בדורות הללו השפלים שאין השמחה בשלימות ('אך' – לשון מיעוט), מבטיח הכתוב שנוכל לעורר השמחה.

'והיית' – לשון שבר וגניחה, 'אך' – לשון מיעוט ושפלות; על ידי שמתאוננים בגלות על איבוד השמחה ומצבנו השפל, ומצפים לחזור להשי"ת, על ידי כך אפשר לעורר שמחה ולהרגישה מעט. (עפ"י שפת אמת סוכות תרל"ו תרל"ז)

– על ידי עשרים ואחד הימים (בגימטריא 'אך') שמראש השנה עד שמיני עצרת, מתבררת עתה השמחה, שהשמחה הבאה על ידי יראה היא זכה וברורה (כמו שאמרו בתנא דבי אליהו 'שמחתי מתוך יראתי'). ו'אך' הוא לשון בירור (כמו שדרשו על אך את הזהב – להעביר החלודה). 'והיית'

הגיה בדברי הראב"ד ונקט בפשיטות שלדברי הכל אין מועיל כשחט מערב יום טוב כנ"ל).
 ואם שחטה בט"ו; בחזון איש (קט"ז לדף ז' סק"ט) צדד לפרש שלדעת התנאים שחגיגת י"ד נאכלת
 לשני ימים כתגיגת ט"ו, יוצאים בה ידי חובת חגיגת הרגל, שהרי שם אחד לשניהם והלא
 הקדיש לשם חגיגה ושחט לשם חגיגה. [ובדעת הרמב"ם כתב לפרש כן רק למאן דאמר חגיגת
 י"ד חובה, אבל אם רשות – אינו יוצא בה ידי חובת חגיגת הרגל שהרי היא כשאר נדרים
 ונדבות. וכ"כ הגריש"א שליט"א – קובץ תשובות ח"ג רעז].

דף ע

קכח. סכין או קופיץ שנמצאו בי"ג בניסן, בי"ד או בט"ו – מהו להשתמש בהם לקדשים?

סכין או קופיץ שנמצאו בי"ג בניסן, או מקודם לכן – צריכים טבילה, שמא נטמאו ועדיין לא הוטבלו.
 א. לדעת התוס', סכין הנמצאת בירושלים שלא במקום שירידים שם לעתים לבית הטבילה – אינה
 צריכה טבילה, שלא גזרו שם על כלים הנמצאים. ולדעת הרמב"ם והראב"ד גם בירושלים
 צריך טבילה לסכין (לכתחילה. חו"א), משום חומרת הקדשים.
 ב. יש מהראשונים סוברים שמלבד טבילה, צריך להוות עליהם. ויש אומרים הזאה כפולה בו ביום
 (ער"ה ופירוש המשנה לרמב"ם).

**סכין שנמצאת בי"ד או בט"ו – שוחט בה מיד ואין צריך להטבילה, שמסתמא הטבילה בעליה בשלשה
 עשר אם היתה טמאה, כדי שתעריב עליה השמש ותהא טהורה בי"ד לשחיטת הפסח (ואין חוששים שמא
 אבדה זה ימים רבים קודם שהספיקו להטבילה – שמתוך שבשעת הרגל העם רב, אין שוהה שם במקום
 נפילתה. רש"י).**

קופיץ שהוא מיועד בעיקר לשבירת עצמות, נמצא בט"ו – שוחט בו מיד, שיש להניח שהטבילוהו
 מאתמול כדי שיהא ראוי לשבירת עצמות של בשר הקדשים הנאכל בחג. נמצא בי"ד; אם ננקוט [לדעת
 בן תימא] שחגיגת י"ד אסורה בשבירת עצם – מטביל, שאין לתלות שהטבילוהו כי אין צורך בו בי"ד.
 אבל לחכמים שמתירים לשבור עצם בחגיגה – אין צריך להטביל מלבד אם היה הנשיא גוסס בי"ג, שאפשר
 שלא הטבילוהו כי שמא ימות הנשיא והכל ייטמאו לו ואין צורך בטהרת הכלים, וגם אם לא ימות, שמא
 תהא החבורה מועטת ולא יביאו חגיגה – לכך יתכן ולא הטבילוהו.
 חל י"ד להיות בשבת – בכל אופן אין צריך להטביל הקופיץ, כיון שנצרך לבעליו ביום טוב יש להניח
 שכבר הוטבל מאתמול שהרי בשבת אסור לטבול.
 מת הנשיא בי"ג – הבא לאכול בשר בטהרה צריך להטביל, בין סכין בין קופיץ, שמא לא הטבילוהו
 בעליהם.
 נמצאת קופיץ קשורה לסכין – הרי היא כסכין, שודאי הוטבלה עמה.

דף עא

**קכט. א. שלמים ששחטם מערב יום טוב – האם יוצא בהם ידי חובת שמחה וחגיגה?
 ב. האם יש חובת שמחה בליל יום טוב הראשון ובליל יום טוב האחרון של חג?
 ג. יום טוב ראשון שחל להיות בשבת – כיצד מתקיימת בו מצות שמחה?
 ד. חגיגת י"ד וחגיגת ט"ו – מהו זמן אכילתן וזמן הקטרת אימוריהן? רכב**

א. שלמים ששחטם מערב יום טוב – אינו יוצא בהם משום חגיגת הרגל, שכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין.

לפירוש התוס', אפילו הקדישם ושחטם לשם חגיגת ט"ו אינו יוצא, הואיל ולא שחט בשעה הראויה לחגיגה [ויש חולקים, כנ"ל]. ואם הקדיש ושחט לשם שלמים, אפילו שחט ביום טוב עצמו אינו יוצא ידי חובת חגיגה.

ידי חובת שמחה – נחלקו אמוראים בשם רבי אלעזר; עולא אמר שאינו יוצא (וזבחת... ואכלת – בעינין זביחה בשעת שמחה). ורבין אמר: יוצא.

להלכה פסק הרמב"ם (חגיגה ב,יב) שאין צריך שתהא זביחה בשעת שמחה, ואילו בר"ן ובריטב"א (בסוכה מב:) משמע שנקטו להלכה שצריך.

ב. לילי יום טוב האחרון (= ליל שמיני עצרת), נתרבו מן הכתוב לחובת שמחה (והיית אך שמחה), כלומר לשחוט שלמים מאתמול כדי שיאכל בשרם בלילה. לילי יום טוב ראשון לא נתרבו (אך – חלק, והואיל ואין שמחה לפניו, מסתבר למעטו ולא למעט ליל יום טוב אחרון שיש שמחה לפניו).

א. שאר לילות ההג, לדברי הכל יש בהם מצות שמחה. מרש"י משמע שאין צריך על כך ריבוי מיוחד. ואילו התוס' כתבו שהן בכלל הריבוי ללילי יום טוב האחרון.

ויש להסתפק האם צריך לאכול שלמים בין ביום ובין בלילה או יוצא באכילה פעם אחת, בין שאכל ביום בין שאכל בלילה (חזון איש קכד; קכט (לדף ז סק"ו). וצ"ע מדוע לא הביא לדקדק מדברי רש"י (בד"ה או אינו) 'שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יו"ט' – משמע שהחוב הוא לאכול פעמיים, ביום ובלילה. ובשפת אמת (סוכה מז:) רצה לפרש שאינו חייב אלא או ביום או בלילה אלא שהעיר שאין כן דעת רש"י ותוס').

[ומשמע ברש"י ובתוס' (כאן ובסוכה מב: ותוס' להלן צה:) שיש מצוה בשלמי שמחה בכל יום מימות הרגל (וכן נקט כהנחה פשוטה באג"מ או"ח ח"ג סוס"י סח). אך בתוס' ביומא (ג. ד"ה פור) משמע שאין חיוב בכל יום אלא משמחו בשאר דברים. וכן פירש שם בשפת אמת בדבריהם ובדעת הרמב"ם, שאין צריך להביא שלמי שמחה אלא פעם אחת ברגל ואילו שאר הימים יכול לשמוח בשאר דברים].

ב. נחלקו אחרונים להלכה, האם בליל יום טוב ראשון יש חובת שמחה בשאר דברים כגון ביין, אם לאו. והרמב"ם השמיט דין יו"ט ראשון לגמרי. יש מי שכתב בדעתו שישנה חובת שמחה אף בלילה הראשון. ולפי זה אונן בליל יום טוב הראשון של חג חייב לאכול בשר ולשתות יין (עפ"י ושב הכהן צה. ופשט דברי הרשב"ם והתוס' להלן קח: שבלייל פסח יש מצות שמחת יו"ט בשתיית יין.

ואולם אין ראייה לשאר הרגלים, כי י"א שבלייל פסח ישנה מצוה מהתורה בשמחה בגלל הקרבן, כדלהלן).

ג. יום שמיני עצרת; לדברי רש"י כאן, אין בו מצות שמחה (וכ"ה בשו"ת מהרי"ל החדשות סז עפ"י רבותיו). ולתוס' (כאן) יש, שגם הוא נתרבה מהכתוב הזה. וכן רש"י במקום אחר (סוכה מח.) כתב כיון שנתרבה ליל יו"ט אחרון, כל שכן יומו שהוא העיקר (וע' במהרש"א שם ובצל"ח ובמשאת המלך. ומהרש"א בסוכה מב: פירש דברי התוס' שם כשיטת רש"י כאן).

ד. נראה שלדעת האומר לא בעינין זביחה בשעת שמחה, לילה ראשון של פסח לא נתמעט מחיוב שמחה, שהרי מיעוט לילה ראשון של חג הוא משום שאין שמחה לפניו, אבל בליל פסח הלא באמת מקיים מצות שמחה באכילת הפסח, ומדוע נמעטו משמחה. ולפי זה הדין נותן שמי שנאנס ולא הקריב פסח, חייב לאכול שלמים בליל פסח משום מצות שמחה (עפ"י חזון איש קכט, לדף ז סק"י. וכעני"ז כתב הגר"י קמינצקי בשיעור 'חגיגה הבאה עם הפסח'. וע' בקובץ תשובות הגריש"א שליט"א ח"ג רסו בבאור דברי הרמב"ם חגיגה ב,יג – שלא נתמעט לילה ראשון משמחה אלא בסוכות, לא בפסח ובעצרת. וצ"ע).